

Мадэляванне ў методыцы выкладання беларускай мовы

Якасць адукацыі ў сваёй большасці вызначаецца прафесіяналізмам настаўніка-прадметніка, яго здольнасцю арганізоўваць навучальны працэс. Таму да падрыхтоўкі будучага настаўніка прад'яўляюцца высокія патрабаванні. Асабліва гэта важна ў перыяд мадэрнізацыі педагагічнай адукацыі, у аснову якой кладзецца ідэя кампетэнтнаснага падыходу да фарміравання асобы і спецыяліста.

Мова па сваёй спецыфіцы і сацыяльнай значнасці – з'ява ўнікальная: яна з'яўляецца сродкам зносін і формай перадачы інфармацыі, сродкам захоўвання і засваення ведаў, часткай культуры народа. Валоданне роднай мовай, уменне мець зносіны, дамагацца поспеху ў працэсе камунікацыі з'яўляюцца тымі характарыстыкамі асобы, якія шмат у чым вызначаюць дасягненні чалавека практычна ва ўсіх абласцях жыцця, спрыяюць яго сацыяльнай адаптацыі да зменлівых умоў сучаснага свету. Будучы прадметам вывучэння, беларуская мова з'яўляецца таксама сродкам атрымання ведаў па іншых прадметах, сродкам міжасобасных зносін. Таму беларуская мова як навучальны прадмет набывае метапрадметны статус і носіць надпрафесійны характар.

Методыка выкладання мовы – адна з прафілюючых вучэбных дысцыплін на філалагічных факультэтах устаноў вышэйшай адукацыі. У працэсе выкладання вучэбнай дысцыпліны ажыццяўляецца фарміраванне і развіццё сацыяльна-прафесійнай кампетэнцыі студэнтаў, якая дазваляе спалучаць акадэмічныя, прафесійныя і сацыяльна-асобасныя кампетэнцыі для вырашэння задач у сферы прафесійнай і сацыяльнай дзейнасці.

Для фарміравання кампетэнцый на занятках па методыцы выкладання беларускай мовы павінна праводзіцца спецыяльная работа. Арганізаваць такую працу, калі студэнты падчас заняткаў уцягнуты ў пошукавую дзейнасць, вучацца аналізаваць, супастаўляць, рабіць высновы, прымаць адказныя рашэнні, дазваляюць дыдактычныя модулі.

Пад модулем разумеецца блок інфармацыі з метадычным забеспячэннем, частка навучальнага курса, якую адрознівае выразная арыентацыя на дасягненне мэты (апісаннем вучэбнай нагрузкі, тэхналогій навучання, атэстацыйных працэдур, крытэрыяў ацэньвання, працягласці навучання і інш.). Навучальны модуль – гэта і структураваная частка адукацыйнай праграмы, якая прадугледжвае падрыхтоўку навучэнцаў да ажыццяўлення пэўнай сукупнасці працоўных функцый, якія маюць важнае значэнне для працоўнага працэсу. У межах праграмы можа ажыццяўляцца засваенне некалькіх навучальных курсаў, дысцыплін або іх закончаных раздзелаў. Незалежна ад розных вызначэнняў навучальнага модуля яго мэта – фарміраванне ў студэнтаў трывалых ведаў аб метадычных асновах выкладання беларускай мовы ў агульнаадукацыйных установах. У склад задачы модуля ўключаецца вывучэнне нарматыўных дакументаў, знаёмства

студэнтаў з метадамі навучання мове згодна з метадыкай выкладання, вывучэнне метадычных асноў пабудовы навучальнага працэсу на ўроках мовы.

Вынікамі модуля з'яўляецца валоданне студэнтамі наступнымі кампетэнцыямі: веданне нарматыўна-прававой базы па змесце адукацыйных праграм; уменне планаваць змест і структуру ўрокаў беларускай мовы; уменне выкарыстоўваць розныя метады, сродкі, формы навучання беларускай мове ў залежнасці ад мэта і задач урока; уменне фарміраваць навучальныя вынікі на ўроках беларускай мовы; уменне складаць план-канспект урока; навык выкарыстання сучасных ІКТ у працэсе выкладання беларускай мовы; навык працы з адоранымі і адсталымі ў вучобе дзецьмі.

Навучальны модуль ў залежнасці ад прызначэння і месца ў прафесійнай адукацыйнай праграме ўключае тэарэтычную і (або) практычную падрыхтоўку па вучэбных курсах, пазааўдыторную і самастойную працу студэнтаў, розныя практыкі, вучэбна-і навукова-даследчую працу студэнтаў, бягучую і прамежжавую атэстацыю (уключаючы атэстацыю па модулю).

Некаторыя дысцыпліны, аб'ём якіх не можа быць абмежаваны адным навучальным модулем, размяркоўваюцца па некалькіх модулях. Так, у дапаможніку па метадыцы выкладання беларускай мовы прадугледжваецца тры модулі, у якіх прадстаўлена сістэма заданняў, трэніровачных практыкаванняў і пытанняў. Кожны модуль завяршаецца сістэмай пытанняў і спісам літаратуры, навуковых і метадычных перыядычных выданняў, а таксама інтэрнэт-рэсурсаў па дысцыпліне.

У першым модулі «Навуковыя асновы метадыкі выкладання беларускай мовы ў школах Рэспублікі Беларусь» разглядаюцца пытанні метадыкі выкладання беларускай мовы як навукі і прыватнай дыдактыкі, а таксама спецыфікі выкладання беларускай мовы як вучэбнага прадмета ў школе.

Другі модуль «Фарміраванне прадметных (прафесійных) кампетэнцый» прысвечаны метадыцы выкладання лексікі, фразеалогіі, фанетыкі, арфаэпіі, арфаграфіі, марфемікі, словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу, а таксама заканамернасцям і правілам функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, нормам беларускай літаратурнай мовы. Гэта самы аб'ёмны модуль (пры неабходнасці яго матэрыялы могуць быць размеркаваны па некалькіх модулях).

У трэцім модулі «Фарміраванне метапрадметных кампетэнцый» разглядаюцца пытанні, накіраваныя на фарміраванне і ўдасканаленне навыкаў унармаванай мовы, відаў маўленчай дзейнасці, культуры вуснага і пісьмовага маўлення, уменняў і навыкаў выкарыстання мовы ў розных сферах і сітуацыях зносін, а таксама стылістычных і нарматыўных уменняў навучэнцаў. Лігвакультуралагічныя кампетэнцыі звязаны з усведамленнем навучэнцамі мовы як формы выражэння нацыянальнай культуры, узаемасувязі мовы і гісторыі народа, з нацыянальна-культурнай спецыфікай беларускай мовы, культурай міжнацыянальных зносін. Распрацаваныя дыдактычныя модулі адпавядаюць агульным мэтам падрыхтоўкі выкладчыка беларускай мовы, сфармуляваным у праекце прафесійнага стандарту.

Асноўнымі прыметамі кампетэнтнасна-арыентаваных заданняў з'яўляецца мадэляванне (імітацыя) практычнай, жыццёвай сітуацыі, выхад за рамкі адной адукацыйнай вобласці, самастойны пошук адказаў з выкарыстаннем даведачнай літаратуры, актуальны для навучэнцаў матэрыял. У якасці прыкладу кампетэнтна-арыентаванага задання можна разгледзець вывучэнне тэмы «Антонімы».

Што павінен ведаць?	Якімі кампетэнцыямі павінен валодаць?
Ведаць, што антонімы – гэта словы з процілеглым значэннем; што яны абазначаюць якасці і ўласцівасці, пачуцці і стан чалавека, процілегла накіраваныя дзеянні, з'вы прыроды, часавыя і прасторавыя паняцці, колькасць, аб'ём і памер чаго-небудзь; што яны могуць быць аднакарэннымі і рознакарэннымі і інш.	1. Вылучаць антонімы ў прапанаваным тэксце. 2. Падбіраць антонімы да прапанаваных слоў (з улікам таго, што не да ўсіх слоў можна падабраць антонімы і што ў мнагазначных слоў тыпу <i>лёгкі, стары</i> антонімы могуць быць прыведзены да кожнага са значэнняў). 3. Акрэсліваць мэту выкарыстання антонімаў у розных тэкстах, выяўляць кантэкстуальныя аўтарскія антонімы, а таксама аксюмараны тыпу <i>звонкая цішыня, жывы труп, гарачы снег, багаты жабрак, імгненнае стагоддзе</i>. 4. Выкарыстоўваць антонімы і іншыя сродкі вобразнасці і выразнасці ў сваім маўленні ў залежнасці ад задач і ўмоў зносін (асабліва крылатыя словы, прыказкі і прымаўкі, фразеалагізмы). Прыклады: 1) Вы – вядучы тэлеперадачы. Вам даручылі прарэкламаваць малавядомы прадукт, да прыкладу, новы шакалад з густам мяты. Як пры дапамозе выказаць, пабудаваных на антонімах, уздзеянне на свядомасць глядачоў, рэгуляваць іх паводзіны, кіраваць аўдыторыяй і дасягаць пастаўленай мэты? 2) Вы – журналіст, пішаце рэпартаж пра спаборніцтвах па футболе. Уключыце ў свой рэпартаж як мага больш антонімаў. Прачытайце напісанае ўголас. Што надалі тэксту антонімы? <i>У працэсе вырашэння гэтай задачы фарміруюцца прафесійныя, камунікатыўныя і метапрадметныя кампетэнцыі.</i> 5. Знаходзіць розныя тыпы памылак, выпраўляць іх і ўстанаўліваць прычыну. 6. Складзі асабісты слоўнік антонімаў і

	інших вобразна-выяўленчых сродкаў.
--	------------------------------------

Выкарыстанне модульных тэхналогій дапаможа будучым настаўнікам падрыхтаваць кампетэнтнасных навучэнцаў, здольных свядома выкарыстоўваць атрыманыя веды, уменні і навыкі ў практычнай дзейнасці і нестандартных сітуацыях.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ